
Nr. 05 | Mei 2007 |
29ste jaargang
verschijnt niet in augustus
P 408.654

Het gesprek over het ambt in de VPKB: het hoofd koel houden!

Dr. Eddy Van der Borgh

De eeuwige ballade van het goede einde...

**Paul Gerhardt, 400 jaar geleden
geboren**

Ds. Dick WURSTEN

Colofon

Verantwoordelijke uitgever

Dr. Guy Liagre

Redactieteam

Judith van Vooren
Bea Smetryns-Baetens
Steven Fuite
Ernst Veen
Dick Wursten

Redactieadres:

Marsveldstraat 5 - 1050 Brussel
tel.: +32-(0)2-511 44 71
fax.: +32-(0)2-511 28 90
E-mail: kerkmozaiek@vpkb.be

Web-site Internet:

<http://www.protestanet.be/VPKB>

Prijzen Kerkmozaïek

- Individueel abonnement:
12,50 Euro
- Groepsabonnement:
10,50 Euro (vanaf minimum
5 exemplaren naar éénzelfde
adres)
- Steunabonnement:
14,00 Euro

Storten kan op rekeningnummer
068-0715800-64 van de Verenigde Pro-
testantse Kerk in België,
Marsveldstraat 5, 1050 Brussel.

De redactie behoudt zich het recht voor
om bepaalde artikels niet te publice-
ren, indien nodig in te korten en/of
redactioneel te bewerken. Zij is niet
verantwoordelijk voor de inhoud van
de artikels en slechts ten dele voor de
stijl.

Organisaties en tijdschriften, niet be-
horend tot de VPKB, die artikelen uit
het maandblad Kerkmozaïek geheel
of gedeeltelijk wensen over te nemen
of te bewerken, dienen dit schriftelijk
aan te vragen op het redactieadres.

Sluitingsdatum volgende
Kerkmozaïek : 9 mei 2007.

Uit de redactie geklapt...

De ambten in de Kerk blijven de ge-
moederen beroeren. Vorige maand
publiceerden wij de resultaten van een
enquête onder predikanten, de maand
daarvoor verdedigde ds. Fuite de uni-
versitair geschoolde predikant, alle-
maal tekenen dat er behoefte is aan
duidelijkheid over het ambt en een
nieuwe visie op het functioneren er-
van. Wij vroegen dr. E. Van der Borgh
(coördinator ambten) om zijn reactie:
Hij komt met een scherpe waarschu-
wing: *Haastwerk leidt hier welhaast zeker
tot ongelukken !*

Naast de gewone rubrieken en mede-
delingen, hebben we in dit nummer
extra aandacht besteed aan enkele pas
verschenen boeken (waarvan twee uit
eigen kring) en reageren de verant-
woordelijken van Oikocredit op het
artikel van Koen d'Haen in het vo-
rige nummer. Tenslotte leest u een
eerbetoon aan Paul Gerhardt (1607-
1676). Deze 400-jarige dominee-dich-
ter is nog steeds zo populair dat een
Duitse muziekproducent een pop-cd
heeft uitgebracht met zijn liederen: *A
Tribute to Paul Gerhardt*. De CD schijnt
goed te verkopen. Dick Wursten stelt

Paul Gerhardt nader aan u voor en
probeert te peilen naar de kracht van
zijn liederen. Mocht u met Pinkste-
ren nog op zoek zijn naar een nieuw
lied: hier zijn twee coupletten uit een
oude (op de wijs van "Freu dich sehr,
o meine Seele" – psalm 42):

O gij vreugde uit den hoge,
o gij allerschoonste licht,
die geen oog ooit hebt bedrogen
met uw stralend vergezicht,
Geest des Heren die ons leidt,
die ons troost en ons bevrijdt,
die 't behoud zijt aller dingen,
hoor, o hoor, hoe wij U zingen!

Als een milde voorjaarsregen
wordt Gij op ons uitgestort
en er kiemt een rijke zegen
waar Gij, Geest, ontvangen wordt.
Gast, die deelt wat Gij bezit,
naar Gij wilt, - ik vraag U dit:
dat Gij mij Gods heil doet smaken
en mij rijk in God wilt maken.

(O du allersüßte Freude, Paul Gerhardt/
Ad den Besten)

Dick WURSTEN

Inhoud

blz.

- 02 Colofon -
Uit de redactie geklapt -
Inhoud
- 03 Waak over hetgeen je is toever-
trouwd en mijd het goddeloze
- De Geest waait waar Hij wil
- 04 Het gesprek over het ambt in de
VPKB: het hoofd koel houden
- De eeuwige ballade van het
goede einde - Paul Gerhardt,
400 geleden geboren
- 08 Nieuws uit de synodale raad

blz.

- 09 Werkgroep Missionaire
Gemeente-opbouw
- 10 vzw Motief
- 12 Faculteit voor de Protestantse
Godgeleerdheid
- 13 Een soort Contra-Reformatie
- 14 Nieuwe boeken
- 17 Serie: De bewoners van de
Marsveldstraat (5)
- 18 Micro-kredieten: een wereld van
verschil

Waak over hetgeen je is toevertrouwd en mijd het goddeloze (1 Tim. 6:20)

Het christelijke geloof draagt een moraal met zich mee, die primair gebaseerd is op de decaloog. In de georganiseerde vrijzinnigheid vinden we stukken van deze moraal terug. Voor zover het gaat om goed fatsoen en aanvaardbaar gedrag. Het verschil zit hem in de oorsprong en de motivatie.

Waar komen deze regels vandaan? Volgens prominente vrijzinnigen zijn ze latent in de mens aanwezig, een collectief bewustzijn dat zich in het evolutionair proces gevormd heeft. Waarom zouden we ons aan deze regels houden? Om een leefbare en aangename samenleving. Oorsprong en motivatie zijn in principe goddeloos. Niet in de zin van onderontwikkeld, primitief of wreed. Maar wel in religieus opzicht. Zonder God, atheïstisch.

Voor de christen is dat anders. Er is bovennatuurlijke openbaring in het spel. Deze regels zijn ons geschonken van boven. Via onze gelovige (joodse) voorvaders zijn ze aan ons 'toevertrouwd'. In welke mate en op welke wijze deze overlevering heeft plaatsgevonden daarover bestaat verschil van mening. Maar het bestaan van God is een a-priori. Dat Hij zich aan ons mensen heeft geopenbaard en betrokken geweest is bij het overleveringsproces, dat staat vast voor jood en christen.

Ook het motief tot het houden van Gods wet verschilt. Natuurlijk gaat het de christen ook om een leefbare en aangename samenleving, maar daarbij speelt een ander aspect een belangrijke rol. Door te leven naar Gods geboden wordt Hij als Schepper en Onderhouder van alle dingen erkend en geëerd: Soli Deo Gloria.

Dit alles mag ons steeds duidelijk voor ogen blijven staan. Bijvoorbeeld in ons gesprek en onze omgang met de vrijzinnige medemens. Op welk niveau en vanuit welke functie dan ook. Ook in de activiteiten die we ontplooien als VPKB. Waarin komt ons protestants-christelijke geloof tot uiting? Durven wij te waken over wat ons is toevertrouwd? Vinden we dat belangrijk? Of doen we zoveel concessies dat onze kerken, schoolklassen, gezinnen en persoonlijk leven steeds een klein beetje goddelozer worden? Om uiteindelijk te verbleken en onzichtbaar, nietszeggend te worden.

Het gaat mij hierbij niet om het grote gelijk of om het uitspreken van waardeoordelen. Wel om onze protestantse identiteit, die is onverenigbaar met goddeloosheid. Laten we ons niet schamen in woord en geschrift voor onze Heer. Laten we een vertrouwelijke omgang met Hem blijven onderhouden, levend vanuit een actieve protestants christelijke spiritualiteit. Waarbij ons dagelijkse leven gekenmerkt wordt door gebed en een leven vanuit de Schrift.

Het zijn parels die ons zijn toevertrouwd, uitgestald in de constitutie art. 1.2. Die zijn zoals ze zijn. Je kunt ze niet omsmelten of aanpassen. Als je dat gaat proberen, dan verlies je schoonheid en waarde. Je kunt ze wel poetsen en schikken. En tonen aan een ieder die ze wil zien. Met enthousiasme en fierheid.

*Vicariss Iwan DE GRAAF,
Ronse*

Synodevoorzitter aan het woord

De Geest waait waar Hij wil...

Het aantal protestanten stijgt in de wereld. Maar dat is niet alles. Van oudsher politiek links, schuift het protestantisme langzaam op naar rechts. Dat wijzen recente sociologische onderzoeken uit. De opmars van een nieuw soort protestantisme laat zich dus ook in maatschappelijke opties voelen. Opvattingen over familie, gezin, seksualiteit en werk leunen soms dicht bij de conservatieve katholieken aan. Zijn extreem-rechtse posities in het bonte en veelkleurige protestantisme zeldzaam, conservatieve stellingnames zijn er des te meer. De nieuwe protestanten zijn in elk geval minder ruimdenkend dan hun voorgangers. Die protesteerden wel krachtig tegen het economische liberalisme, maar hadden met het morele liberalisme minder probleem. De nieuwe protestanten maken doorgaans de omgekeerde beweging. Het economische liberalisme is vaak vehikel van hun denkbepelden. Gevestigde kerken kunnen daar weinig aan veranderen. Hoogstens kunnen ze in het koor van stemmen hun eigen geluid laten horen. De Geest waait immers waar Hij wil. Daarmee is het tweeduizend jaar geleden op Pinksteren in bonte veelkleurigheid begonnen... en zo gaat het in alle toonaarden nog steeds voort.

Dr. Guy LLAGRE

Het gesprek over het ambt in de VPKB: het hoofd koel houden!

De ambten in de kerk blijven de gemoederen beroeren. Vorige maand publiceerden wij de resultaten van een enquête onder predikanten onder de titel "Prachtig, uitdagend, maar zwaar en onderbetaald werk". De maand daarvoor verdedigde ds. Fuite de universitair geschoolde predikant n.a.v. een synodaal rapport in de PKN "Pastor in beweging". Allemaal tekenen dat er nood is aan fundamentele bezinning op het ambt en het functioneren ervan. Wij vroegen dr. E. Van der Borgh, coördinator ambten, om het geheel eens te kaderen.

Niets nieuws

Het streven naar vernieuwing van de ambtelijke structuur binnen de VPKB is bepaald niet nieuw te noemen.¹ Ook de huidige synodale raad is zich daarvan bewust. Problemen met de ambten vormen ook een steeds terugkomend thema op haar vergaderingen. Het inzicht groeit dat veel van de problemen rond de ambten met elkaar samen hangen en dat er keuzes zullen moeten worden gemaakt. De synodale raad hoopt zelfs om in één keer met een omvattend ambtsvoorstel te komen op de synodevergadering van 2008.

Haast en spoed

Ik zou wensen dat dat kon, maar ik ben zeker dat het niet kan, ten minste als men tot een besluit wil komen dat breed genoeg gedragen wordt in de kerk. Haastwerk leidt hier welhaast zeker tot ongelukken. Het zal niet anders kunnen dan deeltje per deeltje. Mijn bijdrage aan de discussie is dus vooral een waarschuwing. We mogen ons niet laten verleiden tot kerkorde-wijzigingen, die niet op punt staan. Dat worden alleen maar bronnen voor nieuwe ambtsproblemen. Om in herinnering te brengen waarom dat zo is, neem ik hier van het genoemde artikel enkele gedachten over: 1. omtrent de vraag waarom het zo moeilijk is ambtelijke structuren te veranderen en 2. hoe zou het debat over de ambten moeten worden aangepakt.

1. Waarom is het zo moeilijk om de ambtelijke structuren te veranderen?

Algemene knelpunten

Ik begin met een reeks knelpunten: 1. de onzekerheid over wat essentieel is in de traditie, 2. de spanning tussen een sterk congregationalistisch georiënteerd kerkbewustzijn en de roep om nieuwe bovenkerkelijke ambten, 3. het gebrek aan kader om grote commissie structuur te onderhouden, 4. onduidelijkheid over het aantal ambten en het onderscheid tussen ambten en taken, 5. verschillende visies op wie sacramentsbevoegdheid heeft, 6. onduidelijkheid over de structuur van het voorzitterschap en 7. een zwakke kerkordelijke beschrijving van de ambtelijke structuur.

Typisch Belgisch

We voegen daar een aantal elementen bij die typisch zijn voor de Belgische situatie. Zo kent de VPKB verschillende tradities, waarbij in het zuiden van het land doorgaans andere tradities sterker zijn dan in het noorden van het land, ook wat betreft de ambtelijke structuur.

Natuurlijk moet er ruimte zijn in een kerk voor contextuele variatie, maar dat neemt niet weg dat we zeker op het vlak van de ambtelijke structuur moeten blijven zoeken naar een gemeenschappelijke ambtelijke basis als fundament van de eenheid van de

kerk. Ambten zijn immers vanaf de Vroege Kerk één van de belangrijkste instrumenten voor het bewaren van de eenheid van de kerk.

Het Belgische systeem van de erkende erediensten zet een rem op de verandering van de ambtelijke structuren. Alleen in stedelijke gebieden, waar de band tussen plaatselijke kerk en de plaatselijke lokale autoriteiten afstandelijker is, kan er soepel met de invulling van predikantsplaatsen worden omgegaan. Verder blijft een aantal kleine gemeenten met verwijzing naar hun erkenning een voltijds predikant voor een soms zeer kleine gemeenschap opeisen.

Het ambt lijkt wel overal in de crisis...

Wie verslagen leest van synodes van andere protestantse kerken in de Westerse wereld of er op bezoek gaat, merkt al gauw dat niet alleen de VPKB op zoek is naar vernieuwde ambtsstructuren. Moet de kerk geen apart evangelistenambt erkennen? Kunnen alleen predikanten een gemeente leiden? Mogen alleen predikanten voorgaan aan de tafel van de Heer? Voldoet collegiaal voorzitterschap of is een gepersonaliseerd bisschopsambt aangewezen? Als we niet de enigen zijn die om antwoorden verlegen zitten, kunnen we beter maar goed luisteren hoe andere kerken met deze vragen omgaan.

... en de Kerk dus ook.

De gelijkenissen met andere protestantse kerken gaat verder. Vele protestantse kerken gaan in ledenaantal

achteruit en worstelen met een identiteitscrisis. In het bijzonder in de Westerse wereld zijn de protestantse kerken de grootste slachtoffers van de secularisatie en de individualisering van de samenleving. De ambtelijke crisis is een onderdeel van een veel grotere kerkelijke crisis. De vraag naar vernieuwde ambtsstructuren dient dus verstaan te worden als onderdeel van de vraag naar de vernieuwde missie van de kerk.

2. Een weg vooruit

Vanuit een scherpe visie de structuren aanpakken

De vraag naar een vernieuwde ambtelijke structuur is ontstaan uit de overtuiging dat de bestaande structuur niet langer beantwoordt aan de actuele missie van de kerk. Het grootste probleem is dat de kerk zelf verdeeld is over haar zending in de Westerse geseculariseerde samenleving. Een vernieuwde ambtelijke structuur kan slechts ontstaan als onderdeel van de vernieuwde visie over de toekomst van de kerk.

Leren van anderen

Omdat de vragen rondom ambt zo algemeen verspreid zijn in de protestantse kerken is het onverstandig om in isolement te proberen een antwoord te zoeken. We zijn te klein, we hebben te weinig kader om los van andere, grotere zusterkerken te proberen om fundamentele ambtsvragen alleen aan te pakken. We maken te weinig gebruik van de expertise die de *Eglise Réformée de France*, de *Protestantse Kerk in Nederland*, the *United Reformed Church* en andere kerken uit de protestantse traditie ons kunnen aanreiken. Ik heb het gevoel dat we een aantal jaren achterlopen in onze discussies. Natuurlijk is niet alles zo maar toepasbaar in onze Belgische context, maar ongetwijfeld kunnen veel elders bruikbaar gebleken oplossingen wel op VPKB-maat worden gesneden.

Meer met elkaar overleggen in onze kerk

Vanuit mijn ervaring als coördinator weet ik dat veel te weinig ontmoetingen plaatsvinden, vooral tussen de Nederlandstalige en Franstalige districten en commissies. De Franstalige en Nederlandstalige commissies predikambt hebben in de afgelopen vier jaar nauwelijks één gemeenschappelijke vergadering belegd. Persoonlijk ben ik over het algemeen voorstander van contextualisering, ook binnen de kerk, maar op het vlak van de ambten ben ik veel terughoudender. Ambtelijke structuren en praktijken moeten niet te veel uit elkaar groeien want ambten zijn precies instrumenten bij uitstek om de eenheid te bewaken.

Onderscheiden wat essentieel is in de ambtelijke traditie

Veel kerken hebben moeite om de ambtelijke structuren te vernieuwen omdat ze onzeker zijn over wat essentieel is en wat kan worden veranderd. Daarom is meer inzicht in de ambtelijke traditie noodzakelijk. Met mijn eigen theologisch onderzoek probeer ik daar een bijdrage aan te leveren. Kort gezegd, komt het erop neer dat ik ervan overtuigd ben dat de kern van de protestantse visie op de ambten vooral moet gezocht worden in de betekenis van het predikambt en veel minder, zoals vaak gedacht, in het ouderlingenambt.² Inzicht in wat moet worden behouden en wat kan worden veranderd, geeft meer vrijheid tot handelen.

Tot slot, een kerk die voluit in de hervormd-gereformeerde traditie wil staan zucht niet bij veranderingen, maar is blij dat de kerk met haar ambtelijke structuren weer wat kan bijgesteld worden: *Ecclesia Reformata semper Reformanda* heette dat vroeger. Een echte “hervormde” kerk moet voortdurend “hervormd” worden...

dr. Eddy VAN DER BORGHT
Coördinator ambten Nederlandstalig

(Voetnoten)

¹ Zie hierover E. Van der Borgh, ‘Het ambt in beweging in de VPKB: 25 jaar zoeken naar aangepaste ambtsstructuren’, in G. Liagre (red.), *Tussen behouden en vernieuwen: 25 jaar VPKB. Schetsen en studies aangeboden aan ds. D. Vanescote*, (Serie Protestantse Verkenningen, nr. 6), Prodoc: Brussel, 2005, 31-58.

² Zie het laatste deel ‘Bouwstenen voor een gereformeerde ambts-theologie’ van mijn proefschrift *Het ambt herdacht*, 471-505, en verder over de betekenis van het ouderlingenambt van mijn hand ‘De ouderling bij Calvijn revisited: over de oecumenische betekenis van het gereformeerde ouderlingenambt’, in: A. van de Beek, W.M. van Laar (red.), *Sola Gratia. Bron voor de Reformatie en uitdaging voor nu*, Zoetermeer 2004, 126-144.

In het juninummer van Kerkmozaïek hopen we het thema *Intelligent Design en creationisme* aan bod te laten komen.

De eeuwige ballade van het goede einde...

Paul Gerhardt, 400 jaar geleden geboren

“O Haupt voll Blut und Wunden”: hoeveel mensen werden er niet stil van in de Passietijd “Beveel gerust uw wegen... Die wolken lucht en winden, wijst spoor en loop en baan, zal ook wel wegen vinden, waarlangs uw voet kan gaan.”: hoeveel mensen hebben uit dit lied niet de kracht geput om na te zijn vastgelopen, toch maar weer door te gaan. “Hoe zal ik u ontvangen?” (Kerst) “O, morgen van verblijden” (Pasen). Het zijn allemaal liederen van Paul Gerhardt, die 400 jaar geleden werd geboren en in Duitsland al aan z’n derde postzegel toe is.

Wie was Paul Gerhardt ?

Op 7 maart 1607 geboren in het oosten van Duitsland, heeft hij als tiener en student (theologie) eerst in Wittenberg en vanaf 1643 in Berlijn de grote godsdienstoorlog – zij het op een zekere afstand – meegemaakt. Deze oorlog heeft Duitsland van 1618 tot 1648 geteisterd en sociaal-economisch aan de rand van de afgrond gebracht, om van oorlogstrauma’s nog maar te zwijgen. In afwachting van een beroep heeft hij de kost verdiend als huisleraar. Na een eerste ambtsperiode in Mittenwalde (ten zuiden van Berlijn), keert hij in 1657 terug naar Berlijn om predikant te worden van de Nikolaikerk. Als hij in een theologisch conflict met calvinisten weigert de compromistekst, die de keurvorst had opgesteld, te ondertekenen (1666), wordt hij uit z’n ambt gezet. Een enorme protestactie (inclusief een petitie van de gewone kerkgangers

voor ‘hun Pfarrer’) volgt. De ondertekeningsplicht wordt vervangen door een mondelinge belofte, maar Gerhardt laat de keurvorst weten dat dat voor zijn geweten geen verschil maakt. Hierop verklaart de keurvorst de predikantsplaats vacant. Het kerkbestuur doet geen moeite om een opvolger te vinden, zodat hij pas in 1668 met zijn gezin Berlijn moet verlaten. Hij wordt predikant in Lübben (Kursachsen), waar hij op 26 mei 1676 overlijdt. Van zijn 4 kinderen overleeft hem slechts één zoon. De laatste 10 jaar was hij weduwnaar en heeft hij geen liederen meer geschreven.

De lieddichter

Paul Gerhardt heeft zelf nooit een gedicht gepubliceerd. Hij was dan ook geen dichter, maar een “dienaar des Woords”, die toevallig ook dichtte. In 1647 werd de dertigjarige Gerhardt in één klap beroemd als lieddichter, toen Johann Crüger (cantor-organist van de Nikolai-kerke te Berlijn) achttien van zijn liedteksten toevoegde aan zijn reeds zeer populaire gezangboek: *Praxis Pietatis Melica – Das ist Übung der Gottseligkeit in christlichen und trostreichen Gesängen*. Bij de 5de druk (1653) is het aantal liederen van Gerhardt al opgelopen tot 82. Crügers opvolger, Johann Georg Ebeling, zette de traditie om Gerhardt’s liederen uit te geven voort in het omineuze jaar 1666 en bouwde de reeks van *Pauli Gerhardi Geistliche Andachten* in 1667 uit tot er uiteindelijk 120 vierstemmige

zettingen in druk waren verschenen, aangevuld met 2 vioolstemmen en een becijferde bas. Elke deeltje is opgedragen aan een voorname Berlijnse familie, die waarschijnlijk ook als sponsor had gefunctioneerd. De keurvorst zal het signaal wel begrepen hebben, maar plooid niet...

Gerhardts nalatenschap

“Wat mijn aardse goederen betreft, laat ik aan mijn enige zoon slechts weinig na...” (Paul Gerhardt in zijn testament). Dat moge waar zijn, maar zijn nalatenschap aan de mensheid is van onschatbare waarde: 139 gedichten, waaronder 128 liederen. Vanaf de publicatie van de allereerste in het midden van de 17de eeuw hebben ze de harten van gelovigen wereldwijd veroverd en ondanks forse kritiek op de inhoud staan er nog steeds 13 in het Liedboek voor de Kerken.¹ Wat sprak (spreekt) de mensen zo aan in zijn teksten? Ik vermoed dat men in deze liederen woorden hoorde die het verdriet en de vreugde die bij het leven horen, zo uitdrukken dat God erbij betrokken raakt. En dat biedt perspectief.

Vreugde en dank

In vreugde wordt het aardse leven door deze liederen boven zichzelf uitgetild tot het doorzichtig wordt tot op het hemelse. Exemplarisch is deze jubel te horen in het in Duitsland zeer geliefde lied “Ga uit, o mens, en zoek

uw vreugd / nu in de lente zich verheugt / al wat er leeft op aarde.” (Zingen wij het wel eens?).

Het 5de couplet:

*God heeft zijn schepping goedgedaan, -
hoe zou ik zelf dan buitenstaan?
Hij heeft de dood verdreven.
En ik zing mee, nu alles zingt,
het lied dat overal weerklinkt,
de lofzang om het leven.*

En als u dan toch bezig bent: lees, beter nog: zing gezang 426 (“Zou ik niet van harte zingen”) er maar meteen achteraan, bent u klaar voor de volgende paragraaf.

Existentiële pijn

Angst, pijn, duisternis: deze existentiële zaken zijn prominent aanwezig in veel van Gerhardts liederen. Maar als hij ze verbindt met God, dan leidt de *conditio humana* niet tot vertwijfeling: “Wel kan zijn hulp vertragen”; Het kan *lijken* alsof “God zich voorgoed heeft afgewend”, maar uiteindelijk is dat niet zo. God zal redden, is het niet in dit leven, dan in het volgende. Een sterk Christusgeloof is van dit voorzienigheidsgeloof grond en kern. Zo strijdt Gerhardt tegen ‘het niets’ en schrijft hij schurend tegen de wanhoop. Blijkbaar herkennen veel mensen (en niet de minste: Dietrich Bonhoeffer, Jochen Klepper) zich in de manier waarop hij het zegt en niet te vergeten: de wijze waarop Crüger en Ebeling zijn woorden hebben getoonzet. Wie ze goed leest, die hoort trouwens overal de Bijbel meeklinken. Zijn liederen zijn antwoorden op het Woord doordat ze proberen het Woord met het leven, het geleefde leven, te verbinden. Wist u bijvoorbeeld dat het lied “Beveel gerust uw wegen” eigenlijk een doorgedreven meditatie is op één bijbeltekst: ps. 37, 5 (“Wentel uw weg op de HERE en vertrouw op Hem, en Hij zal het

maken.”). Zet de eerste woorden van elk couplet maar eens na elkaar (in het Duits) en u zult zien wat ik bedoel.

Achterhaald geloof?

Gerhardt kent geen theodiceeprobleem, lijkt het wel. Zijn geloofsvertrouwen is onschokbaar. Wat er ook gebeurt: “God zal wel wegen vinden, waarlangs uw voet kan gaan”. Daar kwam natuurlijk kritiek op. En snel. Bach had z’n Matthäuspasse nog niet af, of de “Verlichting” begon zich er al mee (of beter: tegen) te bemoeien. Zo simpel kun je het toch allemaal niet stellen. Daar kun je bij de moderne mondige mens niet meer bij aankomen. Gerhardts teksten werden veranderd (verbeterd noemde men het). Bij de invoering van de verbeterde gezangboeken protesteerde het gewone kerkvolk zo hevig dat Frederik de Grote afzag van een verplichte invoering. De verlichte vorst, die het zo goed voorhad met zijn volk moet gezegd hebben: “Ieder mag van mij geloven wat hij wil, als hij zich maar gedraagt. Wat de gezangen betreft, staat het ieder vrij om te om ‘Nun ruhen alle Wälder oder dergleichen dummes und törichtes Zeug’ te zingen. Veelzeggend is dan juist het getuigenis van Matthias Claudius (gezag 391), die de *oude* kerkliederen prijst boven de nieuwe, omdat ze “beproefd zijn” en daarom “betrouwbaar” klinken. Ze hebben “draagkracht”. Als je ze zingt zijn ze als “vleugels die je even uittillen boven dit aardse tranendal”. Gerhardts liederen slagen er blijkbaar in om datgene waarvan ze spreken in geloofswerkelijkheid om te zetten, terwijl je ze zingt. Geen geringe prestatie voor een “dienaar des Woords” om zo te hebben meegezongen in de eeuwige ballade van het goede einde.

Noot:

Een speciale website werd door de EKD aan Paul Gerhardt gewijd: <http://www.paul-gerhardt-jahr.de> Daar vindt u alles wat uw hart begeert inclusief een muziekboek (pdf) met eenvoudige 3-stemmige bewerkingen van zijn meest bekende liederen [in het linkermenu: “Musik” en dan in de body-text “Chorsätze und -motetten”]. Het zij duidelijk, dat ik niet enkel de titel van dit artikel aan wat daar staat, heb ontleend.

¹ gez. 20, 90, 117, 141, 144, 183, 187, 193, 214, 377, 425, 426 en 427

Graag uw aandacht voor...

Calvinjaar 2009

In 2009 viert men overal ter wereld de geboorte van Johannes Calvin (Noyon 1509). Onder andere in Genève, Amsterdam, Princeton en

Vaux-sur-Seine plant men grootse vieringen en colloquia. Enkele docenten van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid hebben spontaan een werkgroep gevormd om samen de viering van dit bijzonder jubileum voor te bereiden. Ze onderstrepen echter dat ook plaatselijke initiatieven een prima gelegenheid vormen om de protestantse presentie in Vlaanderen voor het voetlicht te plaatsen. Het calvinistische protestantisme heeft in Vlaanderen immers zijn sporen – een aantal van onze gemeenten gaan rechtstreeks terug tot de reformatie – nagelaten. En vergeten we ook niet het belangrijke aandeel van het calvinisme bij de totstandkoming van de moderne wereld. Onder andere onderwijs, muziek, democratie en intellectuele theologische vorming ondergingen de invloed van de calvinistische reformatie. We informeren u de komende maanden over de ontwikkelingen.

ARPEE

- De synodale raad is verantwoordelijk voor de mandaten in de ARPEE-commissies. In de aprilvergadering werd de namenlijst doorgenomen. Sommige mandaten moeten worden vernieuwd. Franstalige vice-voorzitter F. DEHOUSSE volgt dit op.

- Dhr. Achille NEMES wordt het nieuwe lid van de Franstalige ARPEE-commissie Radio en Televisie (APRT). Betrokkene was kaderlid bij Oxybel, een filiaal van Cockeril. Hij is lid van de VPKB-gemeente Seraing-Haut. Hij verzorgde in het verleden onder andere presentaties, films en reclamespots voor privé-ondernemingen.

Tuchtraden

In november 2006 keurde de synodevergadering een nieuw constitutie-artikel goed. Hiermee trad – voor alle nieuw in te dienen dossiers – een veranderde procedure van conflictbemiddeling in werking. De tuchtraden kwamen medio april voor het eerst samen met het oog op de implementatie van deze nieuwe kerkordelijke bepaling.

Archieven

De werkgroep archieven o.l.v. dhr. Pierre DELAVIGNETTE is volop aan het werk. De Franse versie van het vademecum voor protestants archiefbeheer is klaar. Het Algemeen Rijksarchief is bereid om deze publicatie in haar fonds op te nemen. Ook de Nederlandse versie uit 1998 werd (er verschenen ondertussen nieuwe decreten) geactualiseerd. De synodale raad dankt alle stille werkers die achter de schermen hun schouders onder dit project hebben gezet.

Inzegening

De inzegening tot het predikambt van Joyeuse Hitayezu-Mukakabera is voorzien voor zondag 13 mei 2007 om 15 uur. Ze wordt tijdens deze dienst tevens bevestigd als tweede

predikant van de gemeente *Ixelles* (Marsveldstraat 5).

Europa en de kerken

Op woensdag 30 mei 2007 organiseert de Universiteit Antwerpen een studiedag. Het onderwerp luidt: 'De katholieke en protestantse kerken in dialoog met de russisch orthodoxe kerk'. Namens de VPKB zal Huub Vogelaar, docent oecumenica aan de protestantse theologische faculteit, er spreken over de actuele accenten vanuit oecumenisch protestants denken. Universiteit Antwerpen, Hof van Liere, Prinsstraat 13 te 2000 Antwerpen. Aanvang 14 uur. Einde ca. 17.30 uur. Toegang gratis. Liefst wel inschrijven bij marijke.celis@ua.ac.be

Algemene Kerkvergadering 2008

De Algemene Kerkvergadering (AKV) vindt plaats in het Provinciaal Vormingscentrum te Malle op zaterdag 26 april 2008. Neemt u nu al nota van de datum voor deze happening die vorig jaar in Seraing méér dan 1.200 personen op de been bracht.

Ransart

De gemeente Ransart vierde feest. Na meerdere maanden van inspanningen werden vernieuwde gebouwen in gebruik genomen. De voorzitter van de synodale raad gaf bij deze gelegenheid op zaterdag 21 april een lezing onder de titel: *Geschiedenis en impact van het protestantisme in België*.

Werkgroep Missionaire Gemeente-opbouw

Armoede in VPKB

Verklaring

Het is al weer even geleden, in de herfst was het, de Vlaamse Diakonale Dag van de VPKB in Menen. U weet het vast nog wel; de armoedeproblematiek in Vlaanderen vormde het thema. En vanuit die bijeenkomst hebben we (de WMGO) een verklaring, een intentie verzonden aan de VPKB-gemeenten, aan de synodale raad en aan de Belgische en Vlaamse overheden. Het is een verklaring, waarin we onze zorg uiten over de toenemende armoede temidden van grote rijkdom in onze eigen omgeving. Tevens stuurden we de verklaring (die nog te vinden is op de internetsite van de VPKB) naar de organisatie Welzijnszorg in Brussel.

Welijnszorg

Welijnszorg houdt jaarlijks in de adventtijd in de Katholieke Kerk en haar parochies een sensibiliseringsactie rond de armoedeproblematiek in België. Het was voor het eerst dat het thema van de Vlaamse Diakonale Dag van de VPKB met haar thema aansloot bij dat van Welzijnszorg. Tevens sloot het dit keer aan bij het onderwerp dat de protestantse kerk in Nederland op haar jaarlijkse diakonale dag aan de orde stelde. Deze samenhang tekent de actualiteit in onze contreien, helaas. Hoopgevend edoch is dat de kerken er niet langs kijken.

Materiaal in VPKB-gemeenten

In vervolg op de geconstateerde gezamenlijkheid hebben het bestuur van Welzijnszorg en de WMGO een gesprek met elkaar gehad. Daar hebben we geconcludeerd dat het goed

zou zijn om in de komende tijd de armoedeproblematiek in Vlaanderen ook in de protestantse gemeenten met bezinningsmateriaal te begeleiden. Iedere adventtijd belicht Welzijnszorg een aspect van de Belgische armoede. Via de plaatselijke Welzijnsschakels worden groepen kerkmensen ingeschakeld om ter plaatse aandacht te besteden aan betreffend aspect. Op veel plaatsen werken de welzijnsschakels dan weer samen met andere groepen, bijvoorbeeld de voedselbank of de werkplaatsen waar armen zelf het woord nemen.

Binnen die laatste zullen - naar we mogen aannemen - ook protestantse gelovigen te vinden zijn.

We hebben dan ook als WMGO en Welzijnszorg de afspraak gemaakt dat de komende jaren het vormings- en sensibiliseringsmateriaal, dat Welzijnszorg jaarlijks uitbrengt, ook via de VPKB-gemeenten verspreid zal worden. We zijn er als WMGO van overtuigd dat de VPKB-diakonieën dankbaar gebruik zullen maken van het geboden materiaal.

Armoedebestrijding een prioriteit

Welijnszorg drukt ons op het hart dat voortdurende sensibilisering noodzaak is. Er zijn mensen die elk jaar geld geven in de adventactie, maar die geen idee hebben van de armoede bij hen om de hoek.

Met de campagne *Samen armoede uitsluiten* zetten we politici en beleidsmakers aan om van armoedebestrijding een prioriteit te maken. En

we maken het hen gemakkelijk, want wij formuleren de armoededoelstellingen alvast voor hen. Die doelstellingen noemen we de *Decenniumdoelstellingen 2006-2015* en dit naar analogie van de Millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties. We bepalen op zes beleidsdomeinen (arbeid, inkomen, wonen, gezondheid, participatie en onderwijs) een prioritaire en langetermijndoelstelling. Om het werk van Welzijnszorg al enigszins te kunnen volgen, kijkt u op de site: www.welijnszorg.be

ds. Gerrit BUUNK
WMGO

vzw Motief / Volwassenenvormingswerk werft aan:

halftijdse educatieve medewerker m/v

De huidige educatieve medewerkster van het Volwassenenvormingswerk van de Verenigde Protestantse Kerk in België, partner in vzw Motief, gaat met ingang van 1 september 2007 halftijds werken. Naast haar is plaats voor een halftijdse educatieve medewerker m/v.

Taken:

- Ontwikkelen, programmeren, organiseren en begeleiden van vormingsprogramma's op het snijpunt van geloof en samenleving en religieuze identiteit met de daaraan verbonden administratieve-, en PR-taken...
- Uitbouwen van contacten en samenwerkingsverbanden binnen en buiten de VPKB.
- Samen met vrijwilligers en andere medewerkers richting geven aan het beleid en werken aan de doelstellingen van de vormingsinstelling.

Profiel:

- Basisdiploma A1 maatschappelijk/sociaal-cultureel werk of een andere gelijkwaardige (theologische) opleiding.
- Kennis van de protestants-christelijke traditie.
- Interesse voor de multiculturele samenleving met haar verschillende religieuze stromingen.

Praktisch:

Schriftelijke kandidatuurstelling en/of per e-mail met curriculum vitae en motivatie voor deze job-keuze, vóór 21 mei opsturen naar:

*vzw Motief/Volwassenenvormingswerk,
t.a.v. ds. G. Bikker,
Marsveldstraat 5,
B-1050 Brussel,
E-mail: g.bikker@hetnet.nl.*

Plaats tewerkstelling: secretariaat van de vzw Motief/Volwassenenvormingswerk, Marsveldstraat 5, 1050 Brussel. Eventueel bespreekbaar afhankelijk van de taakin-vulling.

De gekozen kandidaten worden uitgenodigd voor een gesprek en een praktische proef op 30 mei.

*Voor informatie en een uitgebreide profielschets kunt u terecht bij de voorzitter van het Volwassenenvormingswerk van de VPKB:
ds. G. Bikker,
Telefoon 02-735 98 35,
E-mail g.bikker@hetnet.nl*

Volwassenenvormingswerk

Gespreksvorm

Wanneer u een gespreksgroep leidt, dan verloopt vaak het gesprek volgens een zelfde structuur of methode. Vaak wordt er gekozen om zelf een inleiding te geven of wordt er een inleider uitgenodigd waarna de deelnemers daarop kunnen reflecteren of de discussie kan worden gestart. Een andere keer wordt er met teksten gewerkt of laat men deelnemers een beeld/een foto kiezen, waarover iets verteld kan worden. Iedereen heeft wel een methode die bij je past. Toch kan het interessant zijn om eens iets anders te proberen.

Ds. Ernst VEEN gaat een aantal avonden in Leuven werken met de volgende methode: de bedoeling is om de deelnemers te oefenen in het luisteren naar de verscheidenheid van meningen en inzichten die er bestaan, en nu eens niet de discussie aan te gaan maar even de eigen mening opzij te zetten en de ander proberen te verstaan door verder te vragen.

Deze methode kan gebruikt worden voor elk onderwerp en in elke situatie waarbij het van belang is om naar elkaar te luisteren. Ze kan dus ook gebruikt worden bij een inhoudelijk gesprek in een kerkenraadsvergadering. Onderstaande uitwerking is dus slechts een voorbeeld.

Op de avonden in Leuven wordt er gewerkt rond onderstaande vragen. Er wordt aan de deelnemers een selectie gegeven van bijbelverhalen en -teksten, maar de deelnemers zijn vrij om daar gebruik van te maken en mogen ook zelf een tekst aandragen.

Iedere deelnemer komt in een aantal spreekronden (per persoon telkens maximaal zeven minuten) aan het woord en spreekt zijn/haar gedachten, gevoelens, ervaringen, inzichten hierover uit.

De spreker mag daarbij niet onderbroken worden, noch geïnterpelleerd of bekritiseerd. De bedoeling is om, voorbij het debat en de discussie, naar elkaar te luisteren en elkaar te laten uitpraten. Nadere toelichtingen en verduidelijkingen mogen na (!) de individuele spreekronde gevraagd worden. Het gaat daarbij om "sharing": om het samen delen van elkaars, geloof en twijfel, inzichten en ervaringen. Dit is een cyclus van minstens vier avonden.

Vragen voor de spreekronden:

- Welke namen/aanduidingen van Jezus spreken u het meest (of minste) aan en waarom?
- Welke daden van Jezus spreken u het meest (of minste) aan en waarom?
- Welke bijbelse teksten/uitspraken van Jezus of de apostelen spreken u het meeste (of minste) aan?
- Welk (gedeelte van een) bijbelverhaal spreekt u op dit moment het meeste (of minste) aan en waarom?

Agenda

5 mei 2007 14u-17u

Versteende identiteit,
een stadswandeling door de
Noordoostwijk van Brussel met
dr. Guy Liagre.
Start in de Church & Society
Commission, Jozef II straat 174,
Brussel

10 mei 20u-22u15

Boeddhisme
CC Den Blank Begijnhof 11,
3090 Overijse

1 juli van 11u. - 3 juli 2007 19u.

Uitleefdagen
over het bijbelboek Ester,
TPC, Groenenborgerlaan 149,
Antwerpen

2 t/m 3 september

Theologische Conferentie
'Gender Trubbel'
Groot Bijgaarden

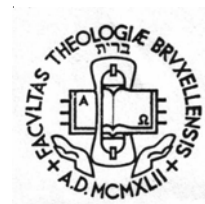
7, 14 en 21 november 14-17u

**Boeddhisme, oorsprong, ge-
loof en context**
dr. Freek Bakker,
FPG Bollandistenstraat 40,
Brussel

16 november 2007 20u

**De Rode Tent, vrouwen over
traditie**
Kadija Aznag
Gent

Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid

Licentiaatsverdediging Marc Schippers

Alfred North Whitehead (1861-1947) was wiskundige van opleiding. In zijn denken liet hij zich inspireren door Heraclitus, Frege, Bergson, Einstein en Planck. Op zijn beurt inspireerde hij Russell, Merleau-Ponty en Deleuze. Whitehead deed vooral als taalfilosoof van zich spreken en leverde een grote bijdrage aan het logicisme, de filosofische stroming die zich inspant de grondbegrippen van de wiskunde te definiëren in termen van de logica. In zijn Amerikaanse periode (Universiteit van Harvard) hielp hij de procesfilosofie te ontwikkelen. Kerngedachte is de onmiddellijke ervaring, door hem de 'gebeurlijkheid' genoemd. Gebeurtenissen moeten volgens Whitehead worden gedacht als subjecten of zichzelf scheppende entiteiten. Hij wilde alle mogelijke ervaringswijzen met elkaar in verband brengen - die van de boer, de dichter, de mysticus, de wetenschapsbeoefenaar enz.

Wie deze gecompliceerde denker beter wil leren kennen, kan op 22 mei a.s. van 14u00 af terecht in de Protestantse Faculteit (FPG). Dan verdedigt Marc Schippers - werkzaam als zeeliedenpastor in Antwerpen - zijn licentiaatsverhandeling onder de titel *De metafysica van Alfred North Whitehead als synthese van christelijk geloof en wetenschap*. In deze verhandeling wordt in het bijzonder het belang van Whiteheads boek *Process and Reality* (1929) belicht.

Vermeldenswaard is de volgende oneliner van Whitehead: 'De geschiedenis van de westerse filosofie is, per slot van rekening, niet meer dan een aantal voetnoten bij Plato's filosofie'.

Religiestudie(s)

De Faculteit probeert naarstig te voorzien in een leemte in haar studieprogramma, namelijk religiestudie(s). Nu kan alvast worden genoteerd dat dr. Freek Bakker van de Rijksuniversiteit Utrecht in het najaar een cursus geeft over 'Boeddhisme, oorsprong, geloof en invloed'. Nadere mededelingen volgen.

De Stem van het Boek

De *Stem van het Boek*, het drie-maandelijkse bibliografisch tijdschrift voor Theologie en Cultuur, is aan zijn 18^e jaargang begonnen. Dat werd al vermeld in de vorige editie van *Kerkmozaïek*.

Naast het artikel van Dorothea Erbele dat gaat over de nieuwe Duitstalige Bijbelvertaling, *Bibel in gerechter Sprache*, bieden de verschillende rubrieken de lezers een bonte variëteit aan boeken en tijdschriften. In de rubriek 'Theologie' bijvoorbeeld komen 2 boeken van de bekende godsdienstsocioloog Gerard Dekker ter sprake. In beide is de vraag of kerk en christendom, inmiddels uit het centrum naar de marge van de samenleving 'verbanen', nog iets kunnen betekenen of misschien zelfs kunnen oplossen. Dekker is terughoudend in zijn oordeel, laten we zeggen gematigd positief.

Een abonnement op De St v/h B in België kost € 12,50 en in het buitenland € 13,70. Het kan elk moment ingaan. Een los nummer kost € 3,10.

Stadswandeling Brussel

In de serie 'Stadsgezichten' - een initiatief van het Davidsfonds e.a. -

vertoeft men op zaterdag 12 mei in de Belgische hoofdstad (Den Haag beet in april de spits af en Luxemburg wordt in het najaar in september aangedaan) en krijgt men een idee van de meertaligheid en multiculturaliteit in Brussel. In het Paleis voor Schone Kunsten vertellen sociologen en historici over de boeiende geschiedenis van de stad. Philippe Van Parijs belicht het hedendaagse Brussel en Paul De Ridder brengt Brussel historisch in kaart. Troubadour Johan Verminnen zorgt voor een muzikaal intermezzo. In de middag wandelt men in de sfeervolle binnenstad en bezoekt de Afrikaanse Matongéwijk of het nieuwe Joods Museum. Ook kan worden gewandeld onder leiding van een gids langs de oude omwalling, de gedempte rivier en prestigieuze gebouwen. Ten slotte volgt een bezoek aan de ondergrondse resten van het paleis op de Coudenberg of kan men kennis nemen van allerlei 'getuigen' van vreemde culturen in het straatbeeld - van restaurants, exotische winkels tot gebedshuizen. De dag wordt afgesloten door journalist en schrijver Geert van Istendael, die o.a. *Arm Brussel* schreef.

Voor inlichtingen in België: informatie@davidsfonds.be
De kosten per dag bedragen € 24,50 (kortingtarijef € 19,50).

Website FPG

Op de website van de FPG staat allerlei nieuws, zoals de geschiedenis van de Faculteit, het onderzoek en de publicaties van de hoogleraren, de studiegids met het overzicht van de cursussen, het collegerooster, de bibliotheek enz.

Een soort Contra-Reformatie...

Met enige regelmaat spreekt mijn katholieke medemens, zodra hij of zij ontdekt heeft dat ik protestant ben, mij aan op het bekende (al dan niet beruchte) calvinistische arbeidsethos. Niet zelden

wordt daarbij hoofdschuddend verwezen naar de vermoedelijke link met het toenemende jachten en jagen in onze arbeidzame, hectische en stresserende maatschappij. Ik verwijs dan altijd met een frivole knipoog naar de ordestichter en kloostermoonnik Benedictus die al rond het jaar 500 zijn, niet minder bekende, “ora et labora” (bid en werk) propageerde.

Nu, tegen een gezonde werklust zal niemand bezwaar aantekenen, getuige bv. het gangbare gezegde voor op de moderne tong: “van werken is nog nooit iemand ziek geworden”. Of getuige ook de opvallende ijver waarmee velen, desgevraagd, elke keer weer haastig verklaren hoe druk en hectisch hun leven is en hoe hard zij werken. Het omgekeerde komt zelden voor.

Maar de vraag dringt zich meer en meer op, waar liggen hier de grenzen tussen gezondheid en ziekte? Want begrippen als onthaasting, burnout, overwerktheid... zijn tegenwoordig ook niet van de lucht. In medische literatuur, in kranten en tijdschriften, noemt men deze begrippen nu al (en we zijn nog maar in 2007) de ziekte van onze eeuw. Stilaan begint de (westerse) mens te beseffen dat er grenzen zijn aan de energie. Niet alleen aan de aardse, maar ook aan de menselijke reserves. En dat respect voor die grenzen hard nodig is om die energiebronnen van toekomstige uitputting te vrijwaren.

Een gezonde werklust en een gezond werkklimaat. Ik teken er meteen voor (haast ik mij te zeggen), maar dat mijn hervormde geloofstraditie een arbeidsethos in de cultuur heeft geïnjecteerd dat het economisch systeem en de mensen zou opzweepen tot ongezonde arbeidsgewoonten, gaande van *workaholic* tot slavernij, gaat me toch te ver....

Dat, bijvoorbeeld, dat calvinistische arbeidsethos een naam heeft die is afgeleid van de naam van een hervor-

mer is, in mijn ogen, onterecht. De Hervorming werd nota bene ingezet met de beroemde exegetische ontdekking van Maarten Luther (n.a.v. Rom.1:17) dat een mens zijn rechtvaardigheid-voor-God niet zelf behoefde te *bewerken*, maar dat God de mens genadig was door-het-geloof-alleen. Aldus zag Luther zowel het menselijk geloof als ’s mensen-rechtvaardigheid-voor-God, als pure genadegaven: in geen enkel opzicht te verkrijgen met goede werken. Let wel: een ontdekking dus, die nu juist, door de omarming van Gods genade, de uitdrukkelijke *afwijzing* inhield van de werkgerechtigheid. Een ontdekking dus ook, waarin alle grond voor een dwingend arbeidsethos ontbreekt. Waarom, zo moeten we ons afvragen, is er dan later toch weer dat zogenoemde “calvinistische arbeidsethos” ingeslopen?

De socioloog en historicus Max Weber (1864-1920) stelt (in zijn boek *De protestantse ethiek en de geest van het kapitalisme*, 1905) dat de Calvinisten (niet Calvijn!) dit arbeidsethos (vanaf de 17 eeuw) in ’t leven hebben geroepen door hun (angstige) interpretatie van Calvijs (en Beza’s) uitverkiezingsleer. Kortweg komt het er op neer dat ze, uit angst te behoren tot de verworpenen, gingen zoeken naar ‘sporen’ die het tegendeel bevestigden. Welnu, in maatschappelijk succes en aanzien zagen ze zo’n ‘spoor’ van hun uitverkiezing! Ze zagen daarin Gods zegenende hand. Rijkdom en aanzien was aldus een teken dat je tot de uitverkorenen behoorde. En, omgekeerd, armoede betekende dat je verworpen was! Aldus geredeneerd, sprak het vervolgens vanzelf dat ze, om de felbegeerde zekerheid van “uitverkorenheid” te verkrijgen, *hard aan het werk* moesten gaan! Ziedaar, langs het ‘sluipweggetje’ van de uitverkiezingsleer, toch weer die ‘werkgerechtigheid’! Volgens Weber: een werkethos dat naadloos aansluit bij de eisen van het kapitalisme. En als u ’t mij vraagt: een soort contra-reformatie op zich!

De vraag rest: waar komt dan die grenzenloze en ongezonde hectiek vandaan? Nee, niet dus uit het hervormde geloof in God. Ik vermoed: uit het moderne geloof in... de afgoden “geld” en “onbeperkte groei”.

Ernst VEEN,
Leuven.

Perikopen van (de) Vaders

Ds. Jan Nijs, sr.

Jezus van Nazareth was noch rooms-katholiek, noch protestants. Hij beleed de joodse religie, zoals zijn christelijke oergemeente. Voor de dialoog jodendom-christendom-islam van fundamentele betekenis.

De Misjna (verzameling uitspraken van rabbijnen rond het begin van onze jaartelling) is daarvoor, naast het Nieuwe Testament, een gezaghebbende bron. Het Misjna-traktaat "Avot" (Vaders) is een bloemlezing van niet-wettische, niet-apocalyptische, maar religieus-ethische uitspraken, die iets weergeven van de geloofswereld van Jezus. Het is daardoor voor christenen en moslims een haalbaar opstapje tot één van de belangrijkste wortels van hun religie, namelijk het jodendom. Het

commentaar *Perikopen van (de) Vaders* kan daarbij helpen.

Dit boek *Perikopen van (de) Vaders* geeft, naast de Hebreeuwse tekst en de Nederlandse vertaling van "Avot" een uitvoerig commentaar, geput uit vele commentaren uit het verleden.

Ds. Jan Nijs sr. (1923) studeerde aan de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel. Hij diende als predikant van de VPKB de gemeenten Mechelen, Kortrijk en Genk tot aan zijn pensionering als leraar protestants godsdienstonderwijs. In de Rasji-Kring te Genk blijft hij zijn belangstelling voor de joodse wortels van de christelijke religie onderhouden.

Technische gegevens:

- Omvang ca 600 blz.
- Prijs: 25 Euro
- Niet verkrijgbaar in de boekhandel

Te bestellen bij:

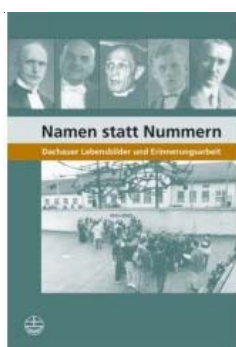
M.J. Bijmans

Klossenboutsstraat 4 - 3600 Genk.

Rek.nr. 299-0542757-68

Vermelding: boek Jan Nijs

Namen statt Nummern

Onder deze titel werd op 28 april jl. een nieuw boek voorgesteld ter gelegenheid van de bevrijding van het concentratiekamp te Dachau, 62 jaar geleden, en de opening van de *Evangelische Versöhnungskirche, KZ-Gedenkstätte Dachau*, 40 jaar geleden.

Acht miljoen mensen werden tussen 1933 en 1945 in concentratiekampen mishandeld. Wie kan zich bij dit onmetelijk aantal eigenlijk iets voorstellen? Concreet en persoonlijk wordt de herinnering pas wanneer afzonderlijke gevangenen in concentratiekampen als individuen zichtbaar gemaakt worden: "Namen in plaats van Nummers". Sinds 1999 werden talrijke jongeren en volwassenen ervoor gewonnen om een lot levend te maken. Zij zochten informatie en documenten op, hadden gesprekken met familieleden en tijdgenoten en stelden op basis daarvan een *Gedächtnisblatt* op. In het boek vindt u bijdragen van Israel Hener, Renée Lacoude,

Jurij Piskunow, Andreas Zollner en elf gevangenen. Daarnaast zijn er korte biografieën van meer dan 100 protestantse predikanten uit heel Europa, die in Dachau gevangen zaten.

Sabine Gerhardus en Björn Mensing geven dit boek uit in opdracht van de *Evangelische Versöhnungskirche, KZ-Gedenkstätte Dachau*.

Namen statt Nummern
Dachauer Lebensbilder und Erinnerungsarbeit
 ca. 256 blz. Paperback
 ISBN 978-3-374-02488-9
 EUR 12,80 (D)

Evangelisches Verlagshaus GmbH
 Blumenstrasse 76
 D - 04155 Leipzig

Een wiel dat draait: over ethiek en identiteits(her)vorming.

Jurjen Wiersma

Skandalon, 2007, 296 p., 22,50 Euro

Opnieuw een treffend boek van Jurjen Wiersma verbonden als hoogleraar ethiek, filosofie en hermeneutiek aan de Brusselse Protestantse Theologische Faculteit. De ondertitel maakt meteen duidelijk welk wiel hier draait: het gaat Wiersma om ethiek en meer in het bijzonder om identiteit. Zijn primaire interesse ligt niet zozeer bij het dikwijls gebruikte begrip identiteit op zich, maar eerder bij het belangrijke concept van menselijke identiteitsvorming en zijn bewegelijkheid. Het is zelfs nog specifieker. De auteur creëert op zijn ethische zoektocht en zijn daarop gebaseerde standpunt daarenboven een nieuw samengesteld woord: identiteitshervorming. Dit woord heeft hij nodig om de kernrol van de naaf van een wiel te benadrukken. Daar in het centrum van het wiel gebeurt het wezenlijke, daar vindt nieuwe ethische vorming van mensen plaats. En die is volgens Wiersma broodnodig om het steeds aanwezige nihilisme of het Niets - zo typerend voor (periodes uit) de 20ste eeuw - succesvol te bekampen. Concreet verwijst Wiersma hierbij naar de nietsende effecten van de twee grote (burger)-oorlogen uit de 20ste eeuw. Onze identiteit moet zodanig worden geschoold of herschoold dat het een anti-nihilistische kracht wordt.

Het wiel is de metafoor voor de wereld. Het draaien gebeurt echter bij de gratie van de naaf waar de as door steekt. Op dit kleine front wordt iemands identiteit geboren en worden (nieuwe = identiteitshervorming) selectieve keuzes gemaakt. Schiet er een introverte identiteit wortel of een dialogische, opteert men voor inperking of dialoog? Het gaat om persoonlijke authenticiteit, een dialogisch bestaan in een gemeenschap en een leven vanuit een Europese resp. kosmopolitische dimensie.

Wiersma schrijft vanuit de Westerse, meer specifiek de Europese samenhang. Op zijn boeiende reis laat hij de lezer vijf hoofdstukken lang kennismaken met grote denkers en schrijvers uit de Europese 20ste eeuwse geschiedenis. Toch wordt zijn boek niet alleen gekenmerkt door tal van filosofische exercities, maar hij veraanschouwelijkt zijn boek heel levendig met talrijke actuele voorvallen in Nederland en Vlaanderen uit kranten en tijdschriften. Het vergroot nog eens het leesplezier met zijn mooie boek. Het personenregister achter in de publicatie laat zien wie voor Wiersma zijn meest geciteerde getuigen zijn: Arendt, Bonhoeffer, De Beauvoir, Emmens, Hegel, Huntington,

Levinas, Nietzsche en Sartre. Maar ook president Bush en auteurs als Coetzee en Pamuk zijn bekende reisgenoten.

Het is klaar dat de auteur iets tegen het nietsende Niets wil ondernemen. Zijn inzet en verzet stoeien op een theologisch-etische basis. In de hoofdstukken 4 en 5 schetst hij de contouren van een identiteit als anti-nihilistische kracht. Het is een bemoedigend boek voor mensen die volhouden dat er een andere wereld mogelijk is.

Huib VOGELAAR

Copy and paste

Duitse Evangelische Kerk start voorbereiding Luther-Jubileum

BRUSSEL (Kerknet/EKD/EPD) – De Duitse Evangelische Kerk (EKD) is in samenwerking met de Duitse bondsstaat en enkele deelstaten gestart met de voorbereiding van de plechtigheden ter herdenking van de 500ste verjaardag van de Reformatie. Het jubileum wordt in 2017 op grote schaal herdacht. In eerste instantie wil men daarmee herdenken dat de theoloog en monnik Luther op 31 oktober 1517 zijn 95 stellingen tegen het portaal van de kerk van Wittenberg spijkerde. Maar natuurlijk wil men ook de omwenteling in herinnering brengen die daardoor in de Kerk, de samenleving, de politiek en de cultuur van de zestiende eeuw en tot lang daarna tot stand werd gebracht. De evangelische bisschop van Berlijn, dr. Wolfgang Huber, is pas tot curator van de organisatie van de plechtigheden aangesteld. Bij de voorbereiding en financiering kunnen de organisatoren rekenen op de steun van de Duitse overheid, de deelstaten Saksen en Thüringen, Saksen-Anhalt en het stadsbestuur van Wittenberg.

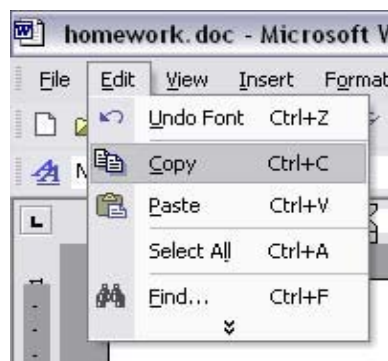
Franse protestanten stemmen gemiddeld rechtser

BRUSSEL (Kerknet/AFP) – Volgens een enquête van het onderzoeksbureau IFOP voor het magazine Réforme stemmen de Franse protestanten rechtser dan de gemiddelde kiezer. 34 procent van hen zegt dat ze voor Sarkozy zullen stemmen in de eerste ronde van de presidentsverkiezing, 27

procent stemt voor Bayrou en 20 procent voor de socialistische kandidate Ségolène Royal. Van de Franse bevolking kiest 28 procent voor Sarkozy en 23 procent voor Bayrou of Royal. Dat Franse protestanten rechtser denken blijkt ook uit enkele andere vragen. 63 procent tegenover 77 procent van de Fransen noemt homoseksualiteit aanvaardbaar. 34 procent tegenover 41 procent weet zich nergens veilig. Anderzijds is slechts 33 procent (tegenover 38 procent van de Franse bevolking) voor de herinvoering van de doodstraf en 54 procent (tegenover 56 procent) is van oordeel dat er te veel migranten zijn in Frankrijk.

Nederlandse protestanten pakken uit met vernieuwde website

BRUSSEL (Kerknet/IKON) – De Protestantse Kerk in Nederland (PKN) lanceerde gisteren haar vernieuwde website. Bij de ingrijpende aanpassing werd er vooral naar gestreefd om het taalgebruik toegankelijk te maken voor een breed publiek.

Men zorgde er ook voor dat mensen die onbekend zijn met de Kerk er hun gading vinden. Bezoekers kunnen doorklikken naar de onderdelen 'kennismaken', 'actief in de kerk' en 'bestuur en organisatie'. De site biedt daarnaast nieuws, een agenda en collecteberichten. Het 'kerkplein' is de verzamelplaats van organisaties waarmee de PKN contacten onderhoudt. De website is te vinden op: www.pkn.nl.

Leger des Heils wacht nog steeds op erkenning in Moskou

BRUSSEL (Kerknet/ChristianToday) – Het stadsbestuur van Moskou haalde in oktober 2006 in een rechtszaak voor het Hof van Straatsburg bakzeil in zijn strijd tegen de erkenning van het Leger des Heils. Dat betel evenwel niet dat het Leger des Heils nog steeds niet erkend is in de Russische hoofdstad. Aan de uitspraak ging bijna vijf jaar strijd voor het Europese Hof van de Mensenrechten vooraf. Moskou weigerde de erkenning omdat de organisatie volgens haar 'een militaire structuur' heeft. De Russische overheid blijkt intussen wel bereid tegen 5 april a.s. de schadevergoeding van 10.000 euro te betalen. Maar de registratie laat nog steeds op zich wachten. Toch is het Leger des Heils al bij al tevreden omdat met de uitspraak van Straatsburg gerechtigheid dan toch is geschied.

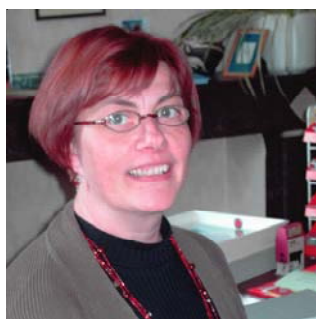
Welkom op de website van de Grote Witte Tent!
www.grotewittetent.nl

Ook in 2007 staat de Grote Witte Tent (GWT) in Dillingen, Luxemburg. Het programma draait vanaf **zaterdag 14 juli t/m zondag 12 augustus**. De GWT staat deze zomer voor de 44e keer in Dillingen.

Het doel van de organisatie is om, op een ontspannen manier, de vakantiegangers in Luxemburg te bereiken met God's woord. Dit doen we door kerken en recreatiewerk. Hier vind u op deze site meer informatie over.

De bewoners van de Marsveldstraat (3)

Wanneer we ons bezoek aan het herenhuis in de Marsveldstraat verder zetten, komen we op de tweede verdieping. Deze etage zullen we in twee etappes bezoeken. In dit nummer stellen wij u het *Bureau van het Protestantisme* en de *Service Protestant de la Jeunesse / Année Diaconale* voor.

Tel. 02/511.90.83

E-mail : pgo-erp@skynet.be

Op het einde van de gang bevindt zich Christine VAN BELLE. Zij werkt al meer dan 20 jaar als secretaresse op het bureau, van waaruit het protes-

tants godsdienstonderwijs in lager en middelbaar onderwijs zowel aan Nederlandstalige als Franstalige kant wordt geregeld. Perfect tweetalig, beheert C. van Belle de dossiers van actieve leerkrachten. Dit zijn meer dan 600 nauwkeurig bijgehouden dossiers, die lopen van het begin tot het einde van de loopbaan van leerkrachten. C. van Belle kijkt ook de kandidaturen na, controleert de diploma's en hun eventuele gelijkwaardigheid, de afwijkingen van nationaliteit, enz. De secretaresse van het onderwijsbureau werkt samen met drie Nederlandstalige en vier Franstalige inspecteurs PEGO. Sinds de oprichting van de Administratieve Raad voor de Protestantse Evangelische Erediensten (ARPEE) onderging het werk van C. van Belle gevoelige veranderingen. De Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap evolueerden afzonderlijk, er kwamen nieuwe statuten.

De Franstalige commissie voor het onderwijs (CERP) en de Nederlandstalige commissie (Comité PEGO) voe-

ren elk een eigen beleid, een situatie waaraan zij zich diende aan te passen. Christine van Belle is lid van de gemeente Gent-Rabot, ze woont in Merelbeke en is moeder van twee tienerdochters.

De *Service Protestant de la Jeunesse* (SPJ), tegenhanger van de jeugddienst *Op Vrije Voeten* in Antwerpen, zal bij de lezers van *Kerkmozaïek* niet zo bekend zijn. De SPJ is een vzw die afhangt van de Franse Gemeenschap. Deze dienst, waarvan Jean-Michel ABRASSART voor het ogenblik de verantwoordelijke is, viert dit jaar zijn 30-jarig bestaan. J.M. Abrassart heeft wel een bureau op de 2de verdieping maar werkt meestal "in het veld" om opleidingen te geven en kinder- en jongerenweekends te leiden.

Tel. 02/510.61.61

E-mail : spjad@skynet.be

Sinds 1997 is Ruth DESCAMPS lid van de gemeente Quaregnon, secretaresse van de SPJ. Zij beheert de administratieve

en financiële zaken van de vzw en is de contactpersoon met de bestuursraad van de vzw en met de protestantse centra te Amougies en Nessonvaux. Samen met J.M. Abrassart stelt R. Descamps het driemaandelijks tijdschrift van de SPJ op en werkt zij mee aan het uittikken van teksten voor *Mosaïque*. Zij zorgt er ook voor dat bij de Franse Gemeenschap en bij de Europese Unie de dossiers met het oog op subsidie voor opleidingen, voor toerustingswerk, voor de Europese Vrijwilligersdienst en voor

het *Année Diaconale* (Diaconaal Jaar) tijdig en volledig ingediend worden.

Diane CUNNINGHAM, lid van de gemeente Ransart (OHNL), en Petra RATHMANN (van Duitse origine) zorgen beiden halftime voor de opvolging van deze dossiers.

Diane CUNNINGHAM

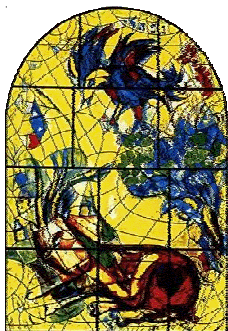

Petra RATHMANN

Petra had zich 15 jaar geleden zelf ingeschreven voor een Diaconaal Jaar.

Volgende maand stellen wij de overige bewoners van de 2de verdieping voor nl. de Franstalige en de Nederlandstalige volwassenenvormingswerkers en de Franstalige woordvoerder van de VPKB.

(Uit : *Mosaïque*).

Naftali is een losgelaten hinde;
hij laat schone woorden horen.
(Eén van de Chagall-vensters :
Hadassah Hospital Jerusalem)

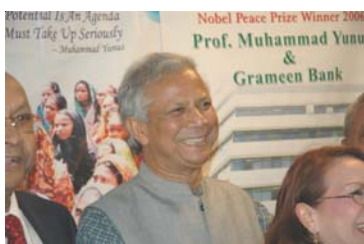
Glas in lood

Glas in lood

Onder deze rubriek publiceert de redactie reacties van lezers op artikels van een vorig Kerkmozaïeknummer. Deze maand reageert dhr. Bert Van Thienen op het artikel "Werktuig voor de vrede" van de hand van Koen D'Haen.

Microkredieten: een wereld van verschil!

De toekenning van de Nobelprijs voor de Vrede in 2006 aan Muhammad Yunus en de Grameen Bank heeft de belangstelling voor microkredieten sterk verhoogd. Er werden vele artikelen en standpunten gepubliceerd; veelal erg lovend, soms ook vrij kritisch, zoals door Koen D'Haen in de Kerkmozaïek van maart. Oikocredit-bevindt het erg belangrijk correcte informatie over de rol en impact van microkredieten te verspreiden. Niemand is gebaat bij een verblindende euforie, noch bij een blind doemdenken. Graag willen wij de krachtlijnen van onze visie terzake even op een rijtje zetten.

Muhammad Yunus

- Toegang tot krediet is een recht dat in onze landen pas aan het einde van de 19de eeuw werd verworven. Het was een van de pijlers van de ontvoogdingsstrijd van arbeiders en kleine boeren.

- Het feit dat vandaag in ontwikkelingslanden zowat 100 miljoen arme gezinnen voor het eerst die toegang gekregen hebben tot een microkrediet is onmiskenbaar een fantastische bijdrage in de strijd tegen armoede.

- Veel armen, vooral op het platteland, worden vandaag echter nog steeds niet bereikt via microkredietinstellingen.

- Voor velen van de allerarmsten is een microkrediet niet de oplossing. Niet iedereen is "ondernemer". Voor hen kan er beter werk gecreëerd worden in plaatselijke coöperatieven en bedrijfsjes.

Daarom ook besteedt Oikocredit minimaal 1/3 van haar middelen voor kredieten aan dergelijke plaatselijke ondernemingen.

- De gevraagde interesten zijn in plaatselijke normen niet te hoog. Ter vergelijking: bij de plaatselijke "woekeraars", het enige alternatief, betalen zij veelal 100% en meer per maand!

- Er is een heel grote verscheidenheid in de microkredietinstellingen (MFI's) zelf; er zijn er die zich inschakelen in een groter geheel van ontwikkelingsorganisaties enz. en er zijn er die haast commerciële banken zijn. Oikocredit e.a. screenen grondig

de MFI's op hun sociale aanpak en op de sociale (en milieu) impact van de toegekende kredieten.

- Microkredieten op zich kunnen de armoede in de wereld niet uitroeien. Voor vele miljoenen armen vormt dit krediet echter wél de basis van een herwonnen zelfrespect en zelfvertrouwen en een mogelijkheid om via een eigen inkomen de armoedespiraal voor hun gezin te doorbreken. Maar daarnaast moeten er structurele veranderingen komen: zowel in de landen zelf (politieke en economische stabiliteit, transport en opslagmogelijkheden, vorming, gezondheidszorg, enz.), als internationaal (rechtvaardige wereldhandel, respect voor mensenrechten en arbeidsrechten, bescherming van lokale markten en productie, enz.).

Microkredieten: één van de instrumenten om armoede te bestrijden!

Microkrediet is en blijft slechts één van de instrumenten voor armoedebestrijding. Vele MFI's en hun financiers zoals Oikocredit doen groeiende inspanningen om een zo correct en volledig mogelijke kijk te krijgen op het persoonlijke, sociale en maatschap-

pelijke effect van de toegekende kredieten. Zij sturen hun werking voortdurend bij vanuit hun keuze voor de armen. Lokaal werken zij samen met NGO's, coöperatieven, basisgroepen... aan een globale aanpak van de armoedebestrijding. Internationaal schakelen zij zich actief in, in netwerken van eerlijke handel (fair trade), anders-globalisten, e.a.

De effecten van microkredieten in de praktijk

Vorige maand was ikzelf nog op bezoek bij microkredietinitiatiefjes in Kinshasa (Congo) en had de kans er te praten met tientallen vrouwen die een microkrediet ontvangen hadden. Hun getuigenis was quasi unaniem positief. Dank zij het microkrediet konden zij meer grondstoffen aankopen en dus meer produceren (groenten, brood, meel, manden, kleding, kippen, enz.), konden zij meer verkopen en dus hadden zij een hoger en stabiel inkomen. Waar voordien hun gezin eens per twee dagen te eten had, konden zij nu elke dag een warme maaltijd gebruiken. Zij konden geneesmiddelen aanschaffen of zich aansluiten op het elektriciteitsnet, hun kinderen laten studeren of hun huis herstellen....

Wat mij enorm heeft getroffen was het geloof en het vertrouwen van velen onder hen in een betere toekomst en dat ondanks de schrijnende Congolese realiteit sinds vele decennia. Microkredieten maken effectief een wereld van verschil voor heel vele armen in ontwikkelingslanden: het verschil tussen moeizaam overleven en het in handen nemen van hun eigen toekomst.

En dat verschil kan ook u mee helpen maken

U kunt dit zelf helpen waarmaken door aandeelhouder te worden van Oikocredit-be. Oikocredit werkt niet met giften, maar vraagt u om een deel van uw spaargeld tijdelijk te investeren, weliswaar met een heel beperkt financieel rendement (ongeveer 1% per jaar), maar met een enorme grote maatschappelijke meerwaarde, namelijk arme mensen perspectief bieden en hen de kans geven hun toekomst in eigen handen te nemen.

U kunt daarvoor gebruik maken van de gegevens in de ingesloten folder.

*Bert VAN THIENEN,
Coördinator Oikocredit-be*

Ik help een kind

Dit is de naam van het studiefonds van de Coördinatie Kerk en Wereld. Daaruit ontvangen jongeren van de Presbyteriaanse Kerk in Rwanda financiële steun voor hun secundaire studies. Vele donateurs geven al jaren trouw.

Met nieuwe donateurs zijn we erg blij. En met elke eenmalige gift! Giften kunt u storten op rekeningnr.

125-9302045-30 van
Protestantse Solidariteit o.v.v.
'Ik help een kind' (fiscaal attest vanaf 30 Euro)

Contactpersoon:

Jean Lenders

tel. 03-666.24.99

E-mail:

ikhelpeenkind@hotmail.com

Duits-Belgische Contactdagen 2007 (ook bekend als Bruderrat)

Gaarne nodigen we u uit deel te nemen aan de jaarlijkse Duits-Belgische Contactdagen die dit jaar in ons land zullen plaatsvinden van *woensdag 29 augustus te 18.00 uur tot en met zaterdag 1 september te 11.00 uur*. We verblijven in het Diocesaan Pastoraal Centrum te Mechelen, Frederik de Merodestraat 18. Het thema is "Oecumene - *Quo vadis?*". Hoe staat het met de oecumene en het oecumenisch gesprek in ons land? En in Duitsland? Komen daar andere accenten naar voren? Welke modellen tot oecumene reikt de Bijbel ons aan en hoe verloopt de voorbereiding voor de 3de Europese Oecumenische Assemblee die later dit jaar in Sibiu (Roemenië) zal plaatsvinden?

Dit en nog meer komt aan de orde en wordt behandeld door sprekers uit Duitsland en eigen land. Ook de stad Mechelen komt aan bod, evenals een bezoek aan Leuven. Er is daarnaast tijd voor bezinning, rust en ontmoeting. De prijs zal ong. 140 € bedragen voor wie een eenpersoonskamer wil en 125 € p.p. voor mensen die een tweepersoonskamer nemen.

U kunt zich van nu af aan opgeven. *Nota bene: opgave tot 15 juni 2007 !* Na opgave ontvangt u dan een officieel inschrijvingsformulier en het hele programma. U kunt zich schriftelijk, telefonisch of per fax opgeven bij Ds en Mevr. W.B. Douwes-Gijsbers, Kasteelstraat 2 te 9500 Geraardsbergen. Tel/Fax: 054/41.61.93, of per e-mail op: albert.beukenhorst@telenet.be.

De werkgroep hoopt op een ruime deelname uit ons land. Vergeet het niet: wij zijn gastland!

Protestantse Radio- & TV-uitzendingen

Programma-Informatie mei 2007

Radio:

VRT over Radio 1 op woensdag omstreeks 19.12u.
productie Frank MARIVOET

09 mei	Mens voor de mensen zijn :
Beeld(ver)vorming
23 mei	Bijbel vandaag
Zo barmhartig als de Samaritaan (Luc. 10: 25-37)

TV-Erediensten:

VRT "één" op zondag om 10.00u.

27 mei	Eurovisie-Pinkstermorgenviering
vanuit Birssago (It. Zwitserland)
vertaling: Frank MARIVOET |
|--------|---|

In juli en augustus zijn er géén protestantse uitzendingen op radio en televisie.

Contact: Frank Marivoet, C. Meunierstraat 85/0002, 3000 Leuven

Web-Site: <http://www.vpkb.be/pro>